

Talouselämyksellä kohti kestävästä hyvinvoinnista

SITRA

Suomi on isojen uudistusten edessä. Käsillä olevat haasteet jättävät julkisessa keskustelussa helposti varjoon sen, mihin suuntaan yhteiskuntaamme tulisi kehittää. Tulevaisuusorganisaationa Sitra on halunnut hahmotella Suomelle uutta, myönteistä päämäärää, jota kohti pyrkiä.

Tässä talouselämyksen tulevaisuuskuvaan visioidaan sitä, millainen talouselämykset toteuttaisi alla olevia kestävästä hyvinvoinnin periaatteita. Kestävä hyvinvointi on hyvän elämän tavoittelua maapallon kantokyvyn rajoissa. Se tarkoittaa, että:

Hyvinvointiin tartutaan kokonaisvaltaisesti

Maapallon kantokykyyn sopeudutaan

Kestävästä hyvinvoinnin yhteiskunta rakentuu näille periaatteille:

Yksilöille ja yhteisöille vaikutusmahdollisuuksia

Talous uudistavaksi ja yhteisölliseksi

Osaamista monimutkaiseen maailmaan

Hallinto osallistavaksi ja uudistumiskykyiseksi

Lisäksi yhteiskunnalta edellytetään resilienssiä, eli kykyä hyödyntää yllättäviä muutoksia uuden oppimisen ja vahvistumisen välineenä.

Taloukasvu, vakaus ja korkea työllisyys olivat pohjoismaisen hyvinvointivaltion keskeiset rakennuspuut. Sittemmin nämä keinot ovat vakiintuneet talouselämyksen tavoitteiksi niin Suomessa kuin muissa länsimaissa, vaikka talouden toimintaympäristö on muuttunut. Millaista talouselämykset tarvitaan hyvinvoinnin rakentamiseksi nyt?

Talouselämyksen tavoitteet uudistuvat

Kun talouselämyksen tavoitteeksi asetetaan kestävä hyvinvointi, talous valjastetaan tavoitteen sijaan keinoksi, jolla hyvinvointia tuotetaan kokonaisvaltaisesti maapallon kantokyvyn rajoissa. Tällöin taloudellisilla ohjauskeinoilla, kuten verotuksella, voidaan ohjata ihmisten ja yritysten käyttäytymistä toivottuun suuntaan.

Talouselämyksessä on pyritty pitkäjänteiseen ajatteluun silloin, kun on haettu ratkaisuja julkisen talouden kestävyysvajeeseen ja siihen liittyvän demografisen kehityksen haasteisiin. Samaa pitkäjänteistä ajattelua tarvitaan, kun pohditaan, miten talouselämyksellä voidaan ratkaista kestävästä hyvinvoinnin haasteita. Jotta tähän päästään, talouselämykset tarvitsee uuden pitkän aikavälin vision.

Pitkän aikavälin visiossa ei puhuta vain tehokkuudesta ja säästämisestä, vaan haetaan keinoja kanavoida sekä yksityisiä että julkisia varoja yhteiskunnallisiin investointeihin, jotka mahdollistavat kestävästä hyvinvointia myös tulevaisuudessa.

Yhteiskunnallisia investointeja tehdään yhdessä yksityisen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan kanssa. Yhä keskinäisriippuvaisemmassa maailmassa myös investoinnit ilmastonmuutokseen ja kehitysapuun nähdään investointeina oman maan tulevaisuuteen.

Strateginen kasvupolitiikka uudistamaan elinkeinorakennetta

Suomen talous on keskellä historiallista murrosta. Perinteiset rakenteet rutisevat ja työ- ja elinkeinoelämän uudistumista on vauhditettava. Talouspolitiikan painopistettä on siirrettävä makrotalouspolitiikasta kohti elinkeinorakenteita uudistavaa politiikkaa ja ruohonjuuritason innovaatioyhteistyön edistämistä.

Suomen ICT-klusterin menestystä pohjustettiin 1980-luvulla strategisin valinnoin eli rakentamalla alalle liiketoimintaekosysteemiä. Vastaavalla tavalla julkinen sektori voi nytkin mahdollistaa elinkeinorakenteen uudistumista. Taloudessa tarvitaan strategista kasvupolitiikkaa, jossa uusien liiketoimintaekosysteemien syntymistä sekä elinkeinoelämän uudistumista tuetaan muun muassa innovaatio- ja elinkeinopolitiikan sekä tiede- ja koulutuspolitiikan keinoin.

Kestävästä hyvinvointia edistävä strateginen kasvupolitiikka tähtää arvonlisäykseen, joka voi olla paitsi taloudellista myös sosiaalista tai ekologista arvoa. Talouskasvu on kestävästä vain silloin, kun se lisää ihmisten kokemaa hyvinvointia lisäämättä luonnonvarojen kulutusta tai siitä aiheutuvia ympäristöhaittoja.

Strateginen kasvupolitiikka nojaa esimerkiksi kiertotalouden periaatteisiin ja puhtaiden teknologioiden käyttöönottoon. Kiertotaloudessa materia kiertää ja luo taloudellista lisäarvoa osana uusia palveluita ja tuotteita.

Muutoskykyä monimuotoisesta taloudesta

Hyvin monimutkainen talous on herkkä häiriöille. 2000-luvun taluskriisit nostivat resilienssin käsitteen talouskeskustelun ytimeen. Sillä tarkoitetaan yhteiskunnan kykyä sopeutua muutoksiin sekä oppia ja vahvistua niistä. Esimerkiksi velkaantumisen heikentää resilienssiä, kun taas monipuolinen elinkeinorakenne vahvistaa sitä. Myös energiaratkaisut, omavaraisuus ja turvallisuuspoliittiset ratkaisut ovat yhä keskeisempi osa taloudellista resilienssiä.

Talouden tehokkuuden ja resilienssin tavoittelun välillä on usein ristiriita. Talouden tehostaminen yksipuolistaa helposti taloutta, kun taas resilienssin lisääminen edellyttää elinkeinorakenteen monipuolistamista, päätöksenteon hajauttamista sekä eri toimijoiden välistä vuorovaikutuksen lisääntymistä.

Resilienssiä vahvistava talouspolitiikka antaa myös arvoa talouden uusille muodoille ja ilmentymille, kuten jakamistaloudelle, ja pyrkii monistamaan parhaita käytäntöjä.

Talouspoliittinen keskustelu sallivaksi ja innostavaksi

Kestävästä hyvinvointia rakentava talouspolitiikka edellyttää avointa, moniäänistä ja reflektivoivaa yhteiskunnallista keskustelua taloudesta. Ratkaisuja tulee etsiä myös perinteisen talousteoreettisen kehikon ulkopuolelta. Monitieteellinen ja kokonaisvaltainen keskustelu vahvistaa yhteiskunnan kykyä omaksua maailman muutokseen paremmin soveltuvia uusia ajatus- ja toimintamalleja sekä kykyä palautua ja vahvistua yllättävistä kriiseistä.

Talouspoliittisilla päätöksentekijöillä on strategista hallitusohjelmaa soveltamalla entistä paremmat mahdollisuudet päätöksentekoon, joka perustuu pitkäjänteisiin visioihin. Koska isojen rakenteellisten päätösten tekeminen ja niiden vaikutusten ennakoiminen on vaikeaa, toimivia ratkaisuja voidaan hakea kokeilullisesta kehittämisestä. Suunnitteilla oleva perustulokokeilu on tästä yksi esimerkki.

Talouspolitiikan kehittämisestä on tehtävä oppiva prosessi, jossa huomioidaan eri politiikanalojen ja eri sektoreiden välinen vuorovaikutus. Vaikeiden politiikkaongelmien ratkaisujen valmisteluun tulee kytkeä sidosryhmät myös julkisen sektorin ulkopuolelta. Julkisen sektorin organisaatioilta edellytetään myös kyvykkyyttä nähdä asioita entistä kokonaisvaltaisemmin ja ennakoita tulevaisuuden tarpeita.

Talouspoliittisia ratkaisuja ei tehdä enää vain talousasiantuntijoiden ja politikkojen kammioissa. Talouspoliittisina neuvonantajina kuullaan eri tieteenalojen edustajia ja talouspoliittisen vaikuttamisen mahdollisuuksia avataan laajalti erilaisille yhteiskunnallisille toimijoille. Talouspolitiikan valmistelu- ja päätöksentekoprosessit tulee tehdä läpinäkyvämmiksi myös kansalaisille. Esimerkiksi kuntatasolla osallistavaa budjetointia on jo lähdetty kokeilemaan.